

MARIÀ VILLANGÓMEZ, CENT ANYS DE POESIA, CIVISME I FIDELITAT

Bernat Nadal

Marià Villangómez és un dels tres prohoms de les nostres lletres que enguany són objecte d'homenatges per tot arreu dels Països Catalans, per quan se celebra el centenari del naixement de tots tres. Coincidiren en un temps i un espai, —vital per proporcionar la identitat—, tres figures cabdals, que van conrear la poesia (i altres gèneres); varen néixer l'any 1913: En Villangómez, en Bartomeu Rosselló-Pòrcel i en Salvador Espriu.

INFLUÈNCIES DE LA VIDA CATALANA

Es podria fer un llarg estudi comparatiu de l'obra dels tres autors que, tot i enregis-

trar substancials diferències de tarannà i de forma, també hi podríem detectar les mateixes arrels i els condicionants que genera cada època i cada poble, que serien, bàsicament, l'estada, temporal o definitiva, de tots tres, a Catalunya, i el contacte amb els intel·lectuals catalans, com Carles Riba i altres d'aquella primera part del segle XX que va ser una foguera d'iniciatives culturals i d'innovacions.

Esprriu havia de ser el prosista. Rosselló-Pòrcel, el poeta. I Marià Villangómez l'enllaç entre la terra mítica de la Pitiüsa major i la resta del món de la cultura. Les influències de la metròpoli són molt fortes en Rosselló-Pòrcel, qui, abans d'anar a Catalunya, devia sentir sobre la seva esquena la bavor poètica de la gent de l'Escola Mallorquina.

Allí va rompre amb quasi tot, quant a teoria i pràctica literària, i va experimentar amb tendències importants que provenien de França i de la poesia catalana i espanyola, molt més evolucionades que la mallorquina, molt tradicional i conservadora.

Aquestes influències de què parlàvem, són encara més intenses en Marià Villangómez, que, a Barcelona, va estudiar dret de 1928 a 1933 i, posteriorment, lletres. Va ser soldat d'en Franco (les circumstàncies manen) i segurament això li va permetre exercir de mestre, primer a Sant Miquel de Balanzat i després, tres anys, a Cornellà.

NO S'ALINEA AMB L'ESCOLA MALLORQUINA

Personalment atribueixo molta d'importància al temps que

Villangómez passà en terres catalanes, perquè, per dir-ho en llenguatge col·loquial, va sortir de l'ou, va fer contactes importants i amics, va llegir molt i, sense deixar de ser llenc —ben el contrari, és una icona de les Illes—, va aportar nous elements a la poesia nostrada. És cert que Villangómez, en els seus poemes, quasi sempre descriu el paisatge d'Eivissa, però es distancia del mon idíl·lic dels seus predecessors, especialment dels mallorquins i en els seus poemes hi sura —part damunt qualsevol paisatge—, una solitud íntima i genèrica que plana per gran part de la seva obra. L'amor, també hi forma part, de vegades directament i altres en forma de vincle llunyà. L'amor i els amors o els desamors són part vital de la necessitat expressiva de l'il·lustre eivissenc.

VILLANGÓMEZ, POETA CÍVIC

On rau la diferència entre els poemes de Villangómez i els dels clàssics mallorquins? Diria que en el fet que Marià posa cara i ulls al paisatge i el vincula amb la gent, amb el seu poble, o amb les persones que desitja o estima. Canta Eivissa, però des de la humanitat i la reafirmació de la cultura catalana. Villangómez és una palanca molt important en la consecució de la consciència de poble, tant en els seus poemes com en els altres treballs, que normalment són una barreja de creació i de divulgació d'aspectes de la seva terra natal.

D'ell, en Josep Maria Llompart va escriure:

"Villangómez ha treballat dia rere dia, des del temps més difícil, perquè el poble d'Eivissa prengui consciència d'ell mateix, perquè arribi a la seva pròpia veritat, a la plena assumpció de la seva autèntica cultura, aqueixa cultura catalana que li ha estat amagada i negada i que és la base irreductible de la comunitat dels nostres pobles insulars [...] I aquesta labor cívica la hi hem d'agrair no menys que la seva obra de creació literària".

No és que haguem de recordar Villangómez (i Rosselló i Espriu), només perquè celebrem el centenari, ans aprofitam la referència temporal del calendari per mostrar i demostrar que las nostres illes han produït gent de gran vàlua i que ens cal d'honorar l'obra que han deixat, perquè és important i és la senyera literària de tots nosaltres.

Celebram el centenari d'un poeta fidel en unes actuals circumstàncies difícils, social, i políticament, el nostre poble pateix una repressió cultural extrema, propera al genocidi, amb la col·laboració de molts d'illencs i el silenci còmplice de molts d'altres. Marià Villangómez, d'una altra manera, també va patir anys de toixarrudesa dictatorial i, malgrat tots els obstacles, va ser un gran mestre, d'escola i de poesia, i va bastir una obra que transcendeix la seva vida i s'enfila cap a l'infinit, com si els seus versos fossin les notes etèries d'una fuga de Bach. En ell (i en Espriu i en Rosselló) ens hem d'emmirallar.

És ben probable que tots aquells que l'hem conegut i llegit en tinguem d'ell una idea particular. La seva obra —em referiré només a la poètica—, és polièdrica i sus-

ceptible a moltes d'interpretacions.

EL JO POÈTIC DE L'AUTOR DE LA MIRANDA

Quan jo era jove tenia la idea que Villangómez era un poeta conservador i proper a l'Escola Mallorquina, per allò de les constants descripcions dels paisatges.

Ens vam conèixer devers l'any 72 o 73, un estiu que vaig visitar aquesta illa amb en Miquel Àngel Riera i la seva esposa. A rel d'aquella trobada tot va canviar. Era un home obert, culte i vam parlar de poetes catalans en general i també de música clàssica. Va ser ell qui em va donar a conèixer la Sonata per violí i piano de César Frank, que, encara ara, sovint escolto. Des de llavors vaig entendre que cadascú ha de fer la poesia que li surt del sentiment, potser de l'experiència, per assolir transmetre emocions. I això començava per llegir molt i per tenir una curiositat extrema per les influències de creadors de terres llunyanes: els poetes anglesos, francesos o italians, posem per cas.

En aquell viatge vaig comprendre que Villangómez realment res no tenia que veure amb el to dels autors de l'Escola Mallorquina, que era estètica, però també estàtica. Marià Villangómez utilitzava el paisatge, no com element d'èxtasi, ans per fer aflorar el jo poètic, possiblement molt condicionat per les circumstàncies de la seva forma de vida; i fins i tot de la vida dels altres: pagesos, mariners, etc. De fet, escrivia poemes cívics i poemes amorosos que ubicava en la seva terra tan estimada, i la humanitzava per convertir-la en un estament superior: la seva pàtria, la suma de tots

els desitjos i emocions que cabien dins ell.

Marià Villangómez escriu des de la pròpia introspecció; veu el paisatge perquè està vinculat a l'ésser humà, al seu poble; i perquè en la seva poesia hi participa directa o indirectament la seva solitud o la seva felicitat, o la dels altres. Vegem-ne un exemple:

SOMIAVA, DISTRET, ENTRE LES COSES

(Elegies i Paisatges 1933-1943)

*Somiava, distret, entre
les coses,
com qui una veu escolta,
llunyana i vehement.
El viure defugia,
esquerp de noses,
i anava als seus enyors
amb gest perdut
d'absent.
D'aquell món de duresa
que el voltava.
sentia la ferida,
solament, i el dolor.
Tal vegada un incert
sorrís mostrava,
que somiava falses
glòries d'il·lusió.
Als ulls portava una
ampla llunyania
de somni: terres, ones,
núvols crepusculars.
Somiava una encesa
companyia
d'amor, i ressonava,
solitari, el seu pas.*

En aquest poema primerenc (escrit entre 1933 i 1943), el poeta es mostra distret, desinteressat, defugia les noses. Però sent la ferida i el dolor del món que l'envolta. No té res de contemplatiu, aquest poema, i, si continuam, ens trobam que, mentre somiava terres, ones i núvols, també somiava una encesa companyia d'amor, mentre el seu pas ressonava solitari.

L'escriptor, per ser bo, cal que redacti bé, que transmeti emocions i desperti els sentiments dels lectors; també és necessari que assenyali camins personals o formes de veure el món. I això només es pot fer des del compromís absolut. Villangómez és subtil i alhora compromès, vull dir autèntic, net, i la seva producció poètica és la veritat, la seva veritat íntima.

TROBANT LA PRÒPIA EXPRESSIÓ POÈTICA

El poeta beu de les aigües dels lírics catalans que va tractar en la seva joventut, potser de forma especial, de Carles Riba, que va ser el mestre de moltes generacions. S'inspira també en l'estètica dels simbolistes francesos i en la generació del vint-i-set: Cernuda, Guillén, Machado, Salinas, més que no amb les composicions dels poetes de la Mallorca de principis del segle passat. Ell sabia que escriure d'Eivissa era una forma de mostrar les pròpies emocions. Terra i paisatge. Paisatge i somni. Somni i amor.

Moltes de vegades no pot dissimular que és un gran líric. Tot quant expressa surt de dins ell; amor, desamor, solitud, incomprensió, i també l'estètica del compromís: sense alçar la veu, suaument, amb la fermesa d'aquells que saben que mai no faran una passa enrere. Sovint es desanima, però no deixa mai de creure que es pot salvar per mitjà de la poesia. Escriu poemes d'amor, que de vegades em resulten ambigus, inconcrets quant a l'objecte del seu sentiments, que ens els mostra entelats, algunes vegades semblen encriptats i ens dona pistes fent protagonista la pròpia Illa d'Eivissa, o es refereix a amors més o

menys inconeguts pel lector (possiblement la gent que ha viscut a prop d'ell en tengui la clau), i que, ben sovint, estan vinculats als seus somnis. Per això existeix la poesia, per transmetre emocions. Què té més, llegint-lo des de la distància, quina mena d'amors tenia, o com serien els seus rostres. Allò que importa és que quan barreja la seva intimitat i la projecta com una part del paisatge o de la seva illa aconsegueix un versos formalment perfectes i amb una

densa càrrega d'humanitat. Eivissa és la seva terra, però també és un símbol.

És el lloc on li ha tocat néixer i viure. Per això hi va escriure, amb aquest llenguatge personal, carregat d'equilibri, de lluentor... i per mitjà dels seus versos ens fa saber que ens podem redimir per la paraula, per la fidelitat a la pròpia identitat.

Així que acabaré amb un poema en el que descriu els "seus" paisatges i reconeix

que tenen una bellesa embriagadora, però aquesta mateixa bellesa li provoca un dol intens per quan és secreta per al seu dolor. Sempre el seu dolor. El titula, precisament:

Dolor.

Tot torna a ser davant els meus ulls obstinats, on l'amor se m'aboca més amarg cada dia. No eren més bells que avui els crepuscles rosats ni la vila més bella dins la llum que moria. Però m'emplena el cor fosca malenconia. Tot torna a ser davant meu com altres vegades: la blancor geomètrica de cases apilades, on es van ja encenent els llums rera els balcons; els jardins on enfonsen, badades, les palmeres el seu peu entre flors; les velles oliveres, voltades pel silenci de rostos carrerons; les robustes murades, amb l'orgull d'aguantar sobre el llom l'àgil pes gòtic del campanar; i aquests arbres ombrívols que a la copa florida —callada ja d'ocells— ensenyen, en filera, la verda gràcia de la nova primavera, i el miracle desprenen de llur olor exquisida... No; la vostra bellesa és intacta i perfeta, primavera, murs, cases, vells carrers i jardins. Ai, que aquesta beutat a ma dolor secreta fa mal, i és el meu dol més intens cor endins.

L'homenatge més gran que es pot fer a un escriptor és llegir-lo. Llegir, també és pot considerar un auto homenatge, perquè els lectors ens enriqueix amb la qualitat i la sensibilitat dels bons creadors. Caldrà, idò, tornar a llegir Villangómez i els seus companys de centenari. No per celebrar res, ans per pur plaer. ■